

Paerewa Paetae**Aronga** Tikanga ā-lwi 1.3**Ingoa** Te whakaatu māramatanga ki ngā tikanga Māori e pā ana ki te pupuri me te tuku mātauranga**Kaupae** 1 **Whiwhinga** 4 **Aromatawai** Ā-waho**Marau akoranga** Te Marautanga o Aotearoa**Kokonga akoranga** Tikanga ā-lwi**Mana rēhita** Kua rēhitatia **Te rā i mana ai** Hakihea 2023**Te rā e arotakengia ai** Hakihea 2028 **Te rā i puta ai** Hakihea 2023**Te Whāinga**

Ko te whāinga o tēnei paerewa paetae he whakaatu māramatanga ki ngā ariā matua e ārahi ana i te pupuri me te tuku mātauranga.

Paearu Paetae

Paetae	Hei tohu i te paetae: • Ka tautohu i ngā ariā matua e ārahi ana i te pupuri me te tuku mātauranga.
Kaiaka	Hei tohu i te kaiaka: • Ka whakaahua i ngā ariā matua e ārahi ana i te pupuri me te tuku mātauranga.
Kairangi	Hei tohu i te kairangi: • Ka tātari i ngā ariā matua e ārahi ana i te pupuri me te tuku mātauranga.

Kōrero Āpiti

- 1 I ahu mai tēnei paerewa paetae i te Taumata 6 o Te Marautanga o Aotearoa (Te Tāhuhu o te Mātauranga, 2017). E hono ana ki te Papa Whakaako mō Tikanga ā-lwi kei: <https://ncea.education.govt.nz>.

Whāinga Paetae

Tikanga ā-Iwi

6.1 Ko te mahi takitahi, ā-rōpū, ā-pūtahitanga rānei, ki te whakatairanga i te tōkeke pāpori me ngā motika tangata.

6.2 Ko te urutau me te rerekē haere o ngā ahurea, me ngā putanga iho o ēnei mō te porihanga.

Hītori

6.1 Ko ngā pūtakekanga me ngā otinga o ngā tūāhua o mua i waihanga i te āhua noho a te iwi o Aotearoa.

6.2 He rerekē te titiro a te tangata ki ngā tūāhua o mua e whai tikanga ana ki Aotearoa.

2 E whai ake nei ngā whakamārama mō ngā paearu paetae:

Ka tautohu i ngā ariā matua e ārahi ana i te pupuri me te tuku mātauranga:

- Ka tautohu i:
 - ngā ariā matua
 - ngā tikanga, te kawa rānei, e pā ana ki aua ariā
 - ngā tukanga mahi tahi me te take e pēnā ai.

Ka whakaahua i ngā ariā matua e ārahi ana i te pupuri me te tuku mātauranga:

- Ka whakaahua i ngā hononga o:
 - ngā ariā matua
 - ngā tikanga, te kawa rānei, e pā ana ki aua ariā
 - ngā tukanga mahi tahi a tēnā whānau ki tēnā whānau, a tēnā hapū ki tēnā hapū me te take e pēnā ai.

Ka tātari i ngā ariā matua e ārahi ana i te pupuri me te tuku mātauranga:

- Ka tātari i ngā hononga me te whaitake o:
 - ngā ariā matua
 - ngā tikanga, te kawa rānei, e pā ana ki aua ariā
 - ngā tukanga mahi tahi a tēnā iwi ki tēnā iwi me te take e pēnā ai.

3 E whai ake nei ngā whakamārama mō ngā kupu me ngā kīanga whaitake matua o te paerewa nei:

<i>ngā ariā matua</i>	Koia nei ētahi: • te wānanga kaupapa • te whakapapa • te haerenga mai o ngā waka i Hawaiki • te tārai waka

	• te tapu me te noa • te mana • te kōrero ā-waha: karanga, pepeha, mihi, whaikōrero, whakataukī/whakatauākī, waiata, tauparapara, mōteatea, pūrākau, pakiwaitara • ngā mahi a Rēhia, a Tānerore: mau rākau, poi • ngā mahi toi: whakairo, kōwhaiwhai, tukutuku, tā moko • ngā mahi a te whare pora: raranga, tāniko, mahi kākahu.
<i>ngā tikanga</i>	Ko ngā tikanga me ngā ritenga kei te kawea e ngā Māori i ia ra, i ia rā. Hei whakaata ēnei i ngā whakaaro tuku iho, ā, koia anō hei ārahi i ngā whanonga tika i roto i te ao Māori. Ka rerekē pea te āhua o ngā tikanga me ngā ritenga i tēnā rohe, i tēnā iwi rānei.
<i>te mātauranga</i>	Ko ngā mōhiotanga ki ngā tikanga, ngā kawenga o mua, ō rātou here me ō rātou tapu.
<i>te pupuri me te tuku mātauranga</i>	Ko te mahi tiaki i te mātauranga me te tuku i ērā mātauranga ki tēnā, ki tēnā o ngā iwi, ki ngā kāwai whakaheke rānei kia ora rawa atu ai tērā mātauranga.
<i>te kawa</i>	Ko ngā tikanga pūmau, tapu hoki hei whakahaere i tētahi āhuatanga o te ao Māori.

- 4 Arā ngā Tikanga Aromatawai mō tēnei paerewa paetae, kei: <https://ncea.education.govt.nz>.

Kōrero Whakakapinga

I whakakapingia ngā paerewa 91726-91732 e ngā paerewa 92077, 92079-92081.

Tātari Kounga

- 1 Me mātua whakamana ngā Kaituku Akoranga me ngā Whakahaere Whakangungu Ahumahi e te Mana Tohu Mātauranga o Aotearoa ka rēhita ai i ngā hua ka puta mai i ngā aromatawai ki ngā paerewa paetae.
- 2 Ko ngā Kaituku Akoranga me ngā Whakahaere Whakangungu Ahumahi kua mana, ā, e aromatawai ana i ā rātou hōtaka ki ngā paerewa paetae, me uru rātou ki ngā pūnaha whakaōrite e tika ana mō aua paerewa paetae.

Ko te tohutoro ki te Mahere Whakamana, Whakaōritenga hoki

0233